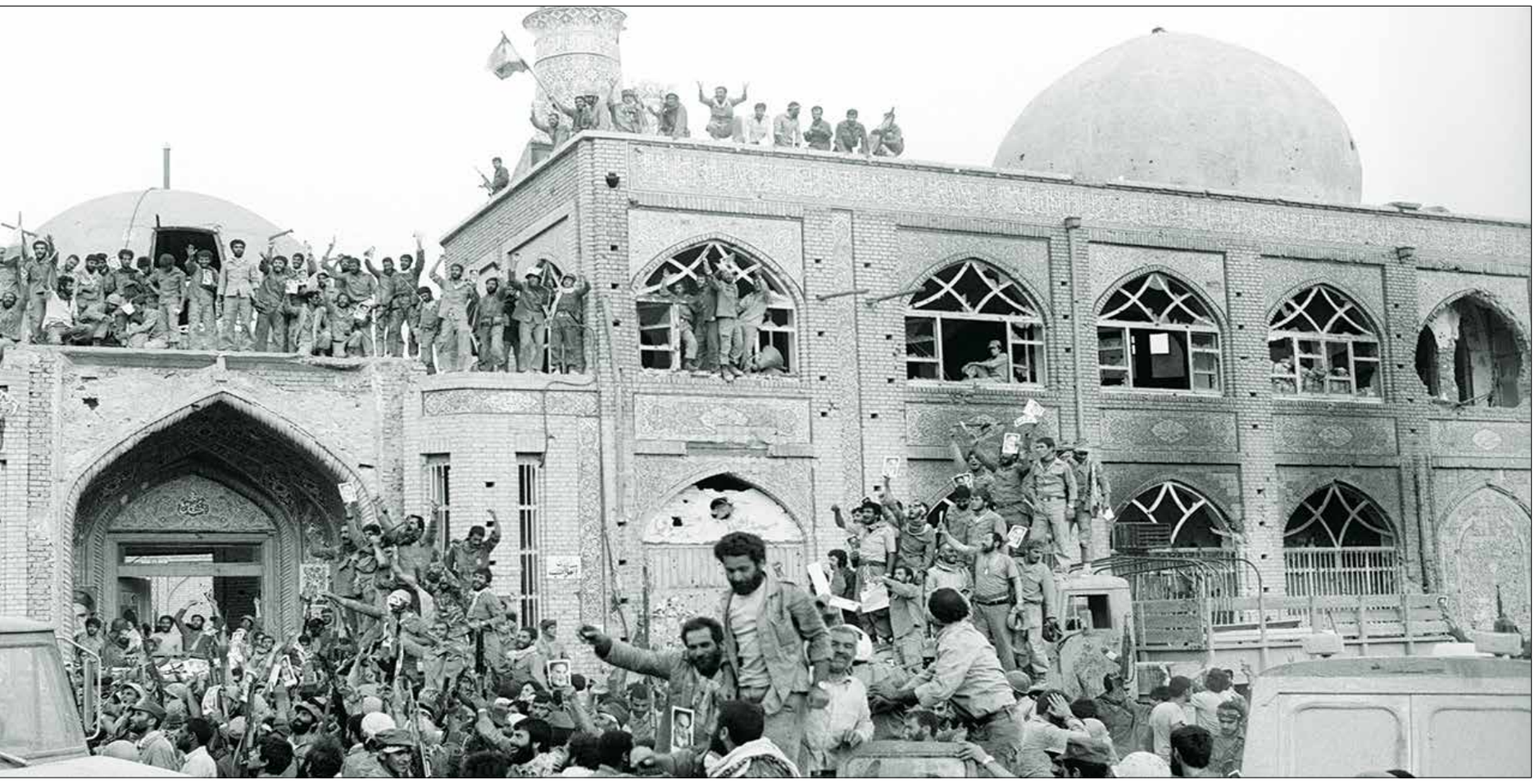

اسماعیل علوی

خاطره نگاری جنگ، سنت مرسومی است که بعد از هر جنگی اغلب توسط دست اندرکاران آن به وقوع می پیوندد و به دلیل مستندسازی حوادث جنگی از ارزش ویژه‌ای برخوردار است. در این میان خاطرات فرماندهان و تصمیم گیران جنگی اهمیت فوق العاده‌ای دارد. براین اساس بعد از هر جنگی ارتش آن کشور با جمع آوری خاطرات افسران و فرماندهان به ذخیره‌سازی تجربیات جنگی به عنوان پشتوانه آموزش نظامی می پردازد. در ارتباط با عملیات آزادسازی خرمشهر که در نوع خود بزرگترین و پیچیده‌ترین عملیات نظامی در دهه‌های اخیر است تاکنون خاطرات بسیاری منتشر شده است اما خاطرات افسران جبهه مقابل از نکات خاصی برخوردار است که نمی‌توان آنها را نادیده گرفت. برخی از افسران ارتش عراق بعد از جنگ خاطرات خود را نوشته و یا ضمن گفت‌وگو با رسانه‌ها بیان کرده‌اند که تعدادی از آنها به زبان فارسی ترجمه و منتشر شده و جا دارد الباقی آنها نیز ترجمه و منتشر شوند. مرور این خاطرات مصداق روایت حدیث دلبران از زبان دیگران است که عظمت و شکوه اقدام فاتحان خرمشهر عزیز را نشان می دهد. از جمله این خاطرات، خاطرات خلبانان ارتش بعث عراق است که به طور پراکنده انتشار یافته و به رغم وجود برخی نکات تاریخی و مهم هنوز به صورت یک جا و منسجم قابل دسترسی نیست. در این مختصر مروری داریم به چند فراز از خاطرات چند خلبان عراقی که در روزهای عملیات آزادسازی خرمشهر در جبهه مقابل با رزمندگان اسلام می جنگیدند.

آزادی خرمشهر به روایت افسران عراقی

غیرممکنی که ممکن شد

■ **پل‌های پشت سر را خراب کردیم**

سرهنگ دوم خلبان موفق اسعد الدجیلی در خاطرات خود، عملیات الی بیت‌المقدس را که منجر به آزادی خرمشهر بود چنین شرح می‌دهد: «در مدتی که محمره (خرمشهر) در دست ما بود هواپیماهای ما در مأموریت‌های شناسایی هرگونه حرکتی را تحت نظر داشتند. فرماندهی پروازهای شناسایی بر عهده سرهنگ دوم عبدالرحمن سعودالعوادی - اهل استان قادسیه - بود. این سرهنگ که بویی از رحم وشفقت نبرده بود مسئولیت قلع وقمع ایرانی‌ها را بر عهده داشت. او آنچنان ذوب در صدام شده بود که می‌گفت؛ اگر فرماندهی کل از من بخواهد خانواده‌ام را از بین ببرم این کار را خواهم کرد... با شروع عملیات بازپس‌گیری محمره (خرمشهر) از ایرانی‌ها، نیروی هوایی عراق مأموریت یافت در وهله اول جلوی پیشروی رزمندگان ایرانی را بگیرد وضمن بمباران شدید مواضع آنان با منور، شب‌های منطقه را روشن کند. به موازات این اقدامات چند اسکادران از نیروی هوایی ارتش عراق مأمور شدند تا برای اینکه انگیزه مقاومت نیروهای عراقی مستقر در محمره(خرمشهر) و اطراف آن در دفاع از مواضع خود تقویت شود، پل‌هایی که توسط واحدهای مهندسی روی آبراهه‌ها ایجاد شده بود را بمباران کنند تا نیروهای عراقی مجبور به ماندن در مواضع خود بوده وعقب نشینی نکنند. این عامل در کند شدن سرعت عملیات ایرانی‌ها مؤثر بود.»

سرهنگ دوم خلبان عبدالله عدنان الشمری اهل کوت در ارتباط با اتفاقات شب عملیات آزادسازی خرمشهر می‌گوید: «به ستاد فرماندهی خبر رسید نیروهای ایرانی دست به عملیات زده و در حال پیشروی به طرف مواضع ما هستند. سرلشکر ستاد حمید شعبان ساعت ۱۰ شب سی‌ام آوریل طی تماسی با تمامی فرماندهان اسکادران‌ها به آنان ابلاغ کرد که رئیس جمهوری صدام حسین به شما سلام می‌رساند و از شما می‌خواهد تا نیروهای ایرانی را تارومار کنید. حتی اگر لازم شد نیروهای خودی که نمی‌دانند چگونه از مواضع خود دفاع کنند را هم بمباران کنید. در ساعت ۱۰ و ۱۵ دقیقه ۸ فروند هواپیما به طور اضطراری از شهر ناصریه به پرواز درآمدند، من در مرکز هدایت این اسکادران بودم هنگامی که به مختصات تعیین شده رسیدم، دیدم خرمشهر کاملاً آشفته شده و به جهنمی از آتش و گلوله تبدیل شده است. با دیدن این صحنه متحیر شده و با خود می‌گفتم چطور چنین اتفاقی افتاده است! خرمشهری که تا چند شب قبل با حضور نیروهای عراقی غرق در نور و امنیت بود به صحنه جنگ کامل تبدیل شده بود. از داخل هواپیما با سرتیپ خلبان عبداللطیف سلمان الطایی تماس گرفتم و به او گفتم: قربان سربازان ما وشهر به محاصره کامل درآمده‌اند، با توجه به این وضعیت چه کار کنیم؟ گفت: مقصودت چیست؟ گفتم: آنچه ما مشاهده می‌کنیم این است که نیروهای ما محاصره شده‌اند. وی دستور داد محاصره را بشکنید و برای بالا بردن انگیزه مقاومت در نیروهای خودی، پل‌هایی که واحدهای مهندسی برای تردد از خاک عراق به محمره (خرمشهر) ساخته است را بمباران کنید. پس از این مکالمه طبق دستور وارد عمل شدیم و ضمن اینکه مواضع ایرانی‌ها را زیر آتش داشتیم، پل‌های پشت سر نیروهای خودمان را هم از مواضع خود دفاع کنند را هم بمباران کنیم. در ساعت ۱۰ و ۱۵ دقیقه ۸ فروند هواپیما به طور اضطراری از شهر ناصریه به پرواز درآمدند، من در مرکز هدایت این اسکادران بودم هنگامی که به مختصات تعیین شده رسیدم، دیدم خرمشهر کاملاً آشفته شده و به جهنمی از آتش و گلوله تبدیل شده است. با دیدن این صحنه متحیر شده و با خود می‌گفتم چطور چنین

گزارشی از مانور آتش یگان‌های هوایی و زرهی نیروهای مسلح در فتح خرمشهر

پایتخت غرور و غیرت ملی ایران

علی سجادی انصاری
کارشناس ارشد مدیریت امور دفاع

در روز سوم خرداد سال ۱۳۶۱ جهانیان شاهد یکی از بزرگ‌ترین فتوحات نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران بر ارتش متجاوز بعث عراق بودند. در این روز تاریخی رزمندگان دلیر ایران اسلامی با صلابت و اقتدار پس از یک نبرد طولانی ۲۵ روزه فاتحانه وارد خرمشهر شدند و این قطعه از خاک عزیز کشور را از لوث وجود متجاوزان پاک کردند. صدام حسین، رئیس رژیم بعثی عراق که با حمایت تمامی قدرت‌های شرقی و غربی و نیز پشتیبانی‌های مالی بسیاری از کشورهای منطقه، استحکامات بی‌شمار و پیچیده‌ای را برای حفظ خرمشهر تدارک دیده بود، بارها از سرِ کبر و نخوت اعلام کرده بود خرمشهر به هیچ عنوان دست یافتنی نیست و اگر نیروهای ایرانی موفق به بازپس‌گیری خرمشهر شدند، او کلید بصره را به آنان اهدا خواهد کرد. در مقابل چشمان حیرت زده جهانیان، رزمندگان سلحشور قوای اسلام فاتحانه وارد خرمشهر شدند و شکستی بسیار سنگین را بر دشمن تحمیل کردند؛ شکستی که ورق جنگ را به نفع ایران بر گرداند و از آن روز به بعد ایران اسلامی در موضع برتر قدرت نظامی قرار گرفت. در ارتباط با چگونگی اجرای عملیات بیت المقدس و نتایج عظیم آن تاکنون مطالب فراوانی منتشر شده است، اما یکی از مواردی که با وجود داشتن اهمیت فوق العاده، کمتر به آن پرداخته شده، نقش یگان‌های پشتیبانی آتش از این عملیات بزرگ و سرنوشت‌ساز است. در هر عملیات نظامی، عناصر متعددی ایفای نقش می‌کنند که عمده‌ترین این عناصر؛ دو عنصر «مانور» و «آتش» است. بدیهی است عنصر «مانور» توسط یگان‌های مانوری و عنصر «آتش» توسط یگان‌های پشتیبانی آتش تأمین می‌شود. با توجه به اینکه تاکنون به نقش و معرفی یگان‌های مانوری عملیات بیت المقدس اعم از نیروهای ارتش، سپاه و بسیج مردمی مکرراً پرداخته شده است، در این مقاله تلاش می‌شود گوشه‌ای از تلاش‌ها، زحمات و ایثارگری‌های عنصر «آتش» از نیروهای مسلح و بویژه ارتش جمهوری اسلامی ایران تشریح شود.

۱- توپخانه صحرایی

در تقسیم‌بندی یگان‌های توپخانه، این یگان‌ها به دو بخش توپخانه صحرایی و توپخانه پدافند هوایی تقسیم می‌شوند. توپخانه پدافند هوایی همان گونه که از نام آن برمی آید، یگانی است که اهداف آن هوایی است و علیه وسایل پرنده دشمن اعم از هواپیما، بالگرد، هواپیمای بدون سرنشین و... به کار گرفته می‌شود، اما توپخانه صحرایی به توپخانه‌هایی گفته می‌شود که علیه اهداف زمینی دشمن به کار می‌رود.

نکته لازم به ذکر دیگر این است که عملیات بیت المقدس در قالب سه قرارگاه عمده فتح، نصر و قدس طرح‌ریزی شده بود.

عملیات قرارگاه‌های سه گانه فوق با آتش سه توپخانه لشکری و دو گروه توپخانه که شامل ۲۹ گردان توپخانه صحرایی با کالیبرهای مختلف بودند پشتیبانی می‌شد. این تعداد گردان توپخانه دارای دست کم ۵۰۰ قبضه توپ و هویتزر بودند که همزمان روی نیروهای عراقی آتش می‌گشودند.

با وجود محدودیت‌های نسبی، بویژه در جنگ افزارهای پیشرفته‌ای مانند توپ‌های ۱۵۵ مم، ۱۷۵ مم و ۲۰۳ مم خودکششی، یگان‌های توپخانه نیروی زمینی ارتش در این عملیات نیز مانند همیشه کارایی و آمادگی رزمی خود را به نحو احسن نشان دادند و نقش فعال و اساسی را در پشتیبانی آتش از یگان‌های مانوری ایفا کردند.

۲- هوانیروز

یکی از وسایل پشتیبانی آتش که در جنگ‌های مدرن امروزی نقش اساسی ایفا می‌کند، بالگرد است. بالگردها چه از نوع هجومی و چه از نوع ترابری، تأثیر چشمگیری در موفقیت یگان‌های رزمی دارند. بالگردهای تهاجمی که مسلح به انواع جنگ افزارها مانند موشک، راکت، توپ و مسلسل هستند، قادرند حجم سنگینی از آتش را علیه نیروهای پیاده، ادوات زرهی، خودروها و حتی مواضع توپخانه دشمن به کار گیرند.

هم از این روست که این وسیله در سازمان ارتش‌های پیشرفته دنیا جایگاه ویژه‌ای دارد و روز به روز بر میزان قابلیت و کارایی آنها افزوده می‌شود. خوشبختانه هوانیروز ارتش جمهوری اسلامی ایران با دارا بودن ناوگان عظیمی از انواع بالگردهای تهاجمی و ترابری، جایگاه بالایی نه تنها در سطح منطقه، بلکه در سطح جهان دارد. هوانیروز ارتش جمهوری اسلامی ایران در عملیات بیت‌المقدس نیز مانند سایر عملیات‌های جنگ تحمیلی، مأموریت سنگینی را به انجام رسانید. تیزپروازان هوانیروز با انجام ۳۱۵۲ ساعت پرواز و تخلیه چندین هزار مجروح و جابه جایی بیش از ۷۰۰۰ نیرو و با پشتیبانی آتش از یگان‌های مانوری و حمل آماد و انجام پروازهای شناسایی در عملیات بیت‌المقدس شرکت فعال داشتند. حجم فعالیت دلاورمردان هوانیروز در این عملیات غرورآفرین به اندازه‌ای بود که چند فروند از بالگردهای این نیرو سقوط کردند و تعدادی از خلبانان و کمک خلبانان قهرمان آنها به درجه رفیع شهادت نائل آمدند.

۳- نیروی هوایی

نیروی هوایی ارتش به منظور تسریع در هماهنگی‌های موردنیاز و پشتیبانی هوایی از عملیات‌ها، ستاد ویژه عملیات جنوب را در دزفول تشکیل داد. این نیرو برای پشتیبانی هوایی از عملیات بیت المقدس طرح موسوم به «شبح۳» را تهیه کرد که براساس آن برای عملیات‌های آفندی ۲۰ سورتی و برای وضعیت‌های پدافندی هشت سورتی پرواز پشتیبانی نزدیک هوایی پیش‌بینی شده بود. نیروی هوایی آمادگی داشت تا در مواقع بحرانی با تعداد پرواز بیشتری به یگان‌های تک و پاسخ دهد. در این طرح همچنین برای عکسبرداری هوایی، پوشش هوایی منطقه، حمل آماد و نیرو وتخلیه مجروحان پیش‌بینی‌های لازم به عمل آمده بود.

دو هفته قبل از عملیات، نیروی هوایی فعالیت‌های شناسایی و عکسبرداری از منطقه را شروع کرد و تا ۱۰ روز پس از خاتمه مأموریت و آزادی خرمشهر ادامه داد. در روزهای ۱۱ و ۱۲ اردیبهشت ماه ۱۳۶۱، نیروی هوایی از عملیات قرارگاه قدس در جنوب کرخه کور و جفیر پشتیبانی مؤثری به عمل آورد و در نوزدهم همین ماه طی چند ساعت و با استفاده از هواپیماهای سنگین ترابری حدود ۶۰۰۰ نفر از افراد بسیجی را از مشهد مقدس به منطقه حمل کرد که با توجه به بعد مسافت و تعداد افراد و سرعت عمل در نوع خود بی‌نظیر است.

خلبانان شجاع و کارکنان فنی و عملیاتی و ستادی نیروی هوایی با ۸۹۰ سورتی پوشش هوایی، ۸۷ سورتی پشتیبانی نزدیک هوایی، ۲۲ سورتی عکسبرداری هوایی و ۸۴۷ سورتی ترابری هوایی و حمل صدها نفر مجروح و نیز مصرف بیش از ۴۸ هزار پوند انواع مهمات اعم از بمب، موشک، راکت و... در پیروزی رزمندگان اسلام نقش ارزنده‌ای ایفا کردند. همچنین سامانه پدافند موشکی این نیرو و سایر یگان‌های پدافند هوایی حدود ۶۰ فروند از هواپیماهای جنگی ارتش عراق را سرنگون ساختند.

۴- مهندسی رزمی

با توجه به وسعت منطقه نبرد و نیاز به عبور از رودخانه کارون و استحکامات و موانع و مواضع پدافندی دشمن، اجرای عملیات بیت‌المقدس نیاز به تهیه و تدارک وسایل سنگین مهندسی داشت تا از چنین عملیات گسترده‌ای به نحو مطلوبی پشتیبانی به عمل آید. گردان‌های مهندسی رزمی لشکرهای ۱۶ و ۹۲ زرهی و ۲۱ پیاده، گروه ۴۱۱ مهندسی رزمی بروجرد و گردان ۴۱۴ پل از نیروی زمینی ارتش و مهندسی رزمی ستاد پشتیبانی مناطق جنگی جنوب کشور (جهاد سازندگی) و مهندسی رزمی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی عملیات پشتیبانی از یگان‌های رزمی را برعهده داشتند و نقش ارزنده‌ای در پیروزی‌های به دست آمده ایفا کردند. برابر طرح مهندسی تهیه شده، از ماشین آلات سنگین راهسازی که حدود ۳۰۰ دستگاه بود، ۲۱۰ دستگاه در پشتیبانی قرارگاه‌های فتح و نصر و ۹۰ دستگاه در پشتیبانی قرارگاه قدس قرار گرفت.

تا آن زمان وسایل موجود برای عبور از رودخانه منحصر به هفت دستگاه پل شناور از نوع پی.ام.پی و یک دستگاه پل.ام.۴.ت.۶ بود. این پل‌ها به طور کلی در سازمان گردان مهندسی لشکرهای ۹۲، ۱۶ و ۸۱ زرهی و گردان مهندسی ۴۱۴ پل شناور منظور شده بودند و هریک از لشکرهای یادشده دارای یک گروهان پل شناور پی.ام.پی و گردان ۴۱۴ دارای چهار گروهان پل بود.

همچنین برای جبران کمبود پل‌ها، نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران تعداد ۳۰۰ فروند قایق هجومی و تعدادی غواص در اختیار قرارگاه کربلا قرار داد. پس از انجام آموزش‌ها و تمرینات لازم، برای عبور از رودخانه کارون و استقرار پل‌های شناور، پنج محل شناسایی و انتخاب شد که به نام شهیدان بهشتی، رجایی، فلاحی، نامجو و کلاهدوز نامگذاری شدند. از مناطق مذکور سه محل به قرارگاه فتح و دو محل به قرارگاه نصر اختصاص داده شد. برابر طرح تهیه شده برای عبور از رودخانه، با انتخاب محل‌های غیر متعارف و عریض‌تر رودخانه جهت نصب پل‌ها، ضمن داشتن تأمین کافی در مقابل بمباران‌های هوایی و آتش توپخانه دشمن و تسهیل عبور یگان‌ها، موجبات غافلگیر شدن نیروهای عراقی فراهم شد.

۵- مخابرات

علاوه بر تجهیزات مخابراتی یگان‌ها که برای برقراری ارتباطات تاکتیکی مورد استفاده قرار گرفت، شرکت مخابرات ایران با استقرار خطوط تلفنی اف - ایکس بین قرارگاه کربلا با تهران و سایر نقاط کشور و همچنین واگذاری این قبیل خطوط تلفنی به تعدادی از قرارگاه‌ها و یگان‌های عملیاتی که شبکه ارتباطی را توسعه داد، این اقدام شرکت مخابرات ضمن تسهیل ارتباط بین قرارگاه‌های عملیاتی، این امکان را به وجود آورد تا رزمندگان اسلام بتوانند از درون سنگر با خانواده‌های خود در تماس باشند. به علاوه تیم اطلاعات الکترونیکی اداره دوم ستاد مشترک ارتش (ایستگاه‌های رادیویی استراق سمع و پخش پارازیت) و گروه ۰۱ مخابرات نیروی زمینی ارتش برای تقویت شبکه ارتباط و مخابرات قرارگاه عملیاتی کربلا به کار گرفته شدند.

۶- فرماندهی عملیات بیت‌المقدس

در خاتمه با گرامیداشت یاد و خاطره تمامی رزمندگان سلحشور شرکت‌کننده در این عملیات بویژه شهدای گرانقدر آن، یاد سپهبد شهید علی صیاد شیرازی را گرامی داشته و دستنویس ایشان در طرح عملیاتی کربلا۳ (بیت المقدس) را در خصوص فرماندهی عملیات می‌آوریم. در این یادداشت بعد از نام خدا آمده است: «این عملیات از قرارگاه کربلا در جنوب هدایت می‌گردد و با توجه به اینکه:

۱- رهبری این عملیات سرنوشت‌ساز همچنان به عهده ولی عصر(عج) است، برای حفظ وحدت فرماندهی، مسئولیت فرماندهی و هدایت این عملیات را شخصاً و با توکل به خدا بر عهده می‌گیریم.

۲- چون این جنگ و رزم در راه الله است، پیروزی آن به نام الله و رزمندگان اسلام به ثبت می‌رسد. ان شاءالله.»

منبع: پایگاه جامع فرهنگ ایثار و شهادت